

ZNACZENIE APTYCHÓW DLA STRATYGRAFII PIENIŃSKIEGO PASA SKAŁKOWEGO W POLSCE

APTYCHY są to opercula (wieczka) amonitów. Utworzone są z kalcytu lub z bliżej nieznanych substancji organicznych. Ich budowa wewnętrzna i kształt są im właściwe.

Aptychy pojawiwszy się w dewonie występują do senonu włącznie, w najrozmaitszych facjach morskich. Prawie zawsze skorupy amonitów i aptychy znajduje się oddzielnie. Dlatego stosunek między tymi częściami szkieletu nie jest dobrze znany, wobec tego aptychy są klasyfikowane niezależnie od skorup amonitów.

Znaczenie stratygraficzne mają na razie tylko wapienne aptychy żebrowane lub posiadające pory, występujące w jurze i w neokomie. Wyróżniono osiem poziomów aptychowych w czasie bajos-barrem na obszarze zachodniej Tetydy, ponadto w niektórych częściach zachodniej Tetydy wyróżniono podpoziomy aptychowe; w Karpatach Zachodnich

podpoziomów takich jest 21. Poziomy i podpoziomy aptychowe skorelowano z grubsza z poziomami amonitowymi.

W niektórych facjach geosynklinalnych aptychy są częste, a skorupy amonitów nie występują lub są bardzo rzadkie. Są to przede wszystkim facje głębokomorskie i pelagiczne takie, jak: radiolaryty, wapienie radiolariowe, częściowo także wapienie bulaste i biancone. Wydaje się, że historia tej fazy rozwoju geosynkliny, którą te facje reprezentują może być ustalona tylko za pomocą aptychów. Na tym głównie polegałoby znaczenie stratygraficznego schematu aptychowego dla geologii.

W Pienińskim Pasiu Skałkowym w Polsce oparto na aptychach stratygrafię głębokomorskich i pelagicznych facji malmu serii osadzających się na S od serii czorsztyńskiej (2, 4) i stratygrafię facji tytonu i neokomu serii czorsztyńskiej (1, 3, 4).

Aptychy głębokomorskiego i pelagicznego malmu bardziej południowych serii skałkowych wskazują co następuje. W serii czertezickiej radiolaryty zielone i radiolaryty czerwone reprezentują górny oksford, a wapienie bulaste kimeryd. W serii niedzickiej wapienie bulaste dolne sięgają do górnego keloweju; radiolaryty czerwone dolne reprezentują dolny oksford; radiolaryty zielone — dolną część górnego oksfordu; radiolaryty czerwone górne — górną część górnego oksfordu; wapienie bulaste górne zaczynają się w dolnym kimerydzie. W serii braniskiej radiolaryty zielone reprezentują dolną część górnego oksfordu, radiolaryty czerwone górną część górnego oksfordu, wapienie pseudobulaste zaczynają się w dolnym kimerydzie. Wreszcie, w serii pienięskiej, radiolaryty zielone sięgają do dolnego kimerydu.

Z serii czorsztyńskiej znane są bardzo bogate fauny amonitów (np. fauna z Rogoźnika, na której jest oparta definicja środkowego tytonu), jednak przeważnie oznaczalnych amonitów nie znajduje się. Dlatego stratygrafię tytonu i neokomu tej serii oparto na częstych występujących prawie wszędzie aptychach. Stało się możliwe zaproponowanie wyróżniania wapieni dursztyńskich i wapieni łyśańskich oraz częściowa zmiana definicji wapienia spiskiego. Wapienie dursztyńskie są to utwory złożone wówczas, kiedy przeważała facja wapieni kalpionelowych. Wapienie dursztyńskie odpowiadają zwykle tytonowi, w niektórych profilach sięgają do beriasu. Wapienie spiskie są to wapienie krynoidowe zamykające ogranogeniczną wapienną sedimentację w serii czorsztyńskiej. Wapienie spiskie zaczynają się diachronicznie w beriasie i walanżynie. Wreszcie wapienie łyśańskie są kompleksem bardzo zróżnicowanym (tak pionowo, jak poziomo), znajdującym się nad wapieniem dursztyńskim a pod wapieniem spiskim.

Aptychy występują obficie także w innych elementach serii skałkowych. Pewne znaczenie dla stratygrafii mają aptychy wskazujące granicę liasu i doggeru znalezione w aalenie fliszowym w Czorsztynie; aptychy bajosu i batonu z szarego wapienia krynoidowego serii czertezickiej oraz aptychy neokomskie z wapieni rogowcowych lub skał z nimi związanych. Pozostałe występowania aptychów nie mają znaczenia dla stratygrafii Pienińskiego Pasa Skałkowego.

LITERATURA

1. Birkenmajer K. — Stratygrafia i paleogeografia serii czorsztyńskiej Pienińskiego Pasa Skałkowego Polski. Studia Geologica Polonica, Vol. IX. Warszawa. (Praca w druku).
2. Birkenmajer K., Gąsiorowski S. M. — Stratigraphy of the Malm of the Niedzica and Branisko Series (Pieniny Klippen Belt, Carpathians), based on Aptychi. Bull. Acad. Pol. Sci. Sér. sci. géogr., Vol. VIII, No 2. Varsovie 1960.
3. Birkenmajer K., Gąsiorowski S. M. — Stratigraphy of the Tithonian and Lower Neocomian of the Czorsztyń Series (Pieniny Klippen Belt, Carpathians), based on Aptychi. Ibidem Vol. IX, No 2, 1961.
4. Gąsiorowski S. M. — Aptychi from the Dogger, Malm and Neocomian in the Western Carpathians and their stratigraphical value. Studia Geologica Polonica, Vol. X. Warszawa 1962.

SUMMARY

Aptichi abound in the Dogger, Malm and Neocomian of the Pieniny Klippen Belt. Stratigraphy of the deep and open sea Upper Jurassic facies of the Klippen series deposited southward of the Czorsztyń Series, and that of the Tithonian and Neocomian of the Czorsztyń Series, are based on Aptychi. Other occurrences of Aptychi in the Klippen Belt area are less important for local stratigraphy.

РЕЗЮМЕ

Аптихи развились в доггере, мальме и неокоме Пеннинской зоны утесов. Стратиграфия глубоководных морских отложений основывается на аптихах верхнеюрской фации утесовой серии (осаждавшейся к югу от чорштынской серии) и на титонской и неокомской фациях. Другие местонахождения аптихов в зоне утесов имеют меньшее значение для местной стратиграфии.